

Basale leervoorwaarden

Het is de taak van schooldirecties een omgeving te creëren waarin leraren kunnen onderwijzen en leerlingen kunnen leren. Dat was het uitgangspunt van Von Sheppard, die jaren geleden de turnaround leidde van Dayton's Bluff, een zeer zwakke basisschool in een voorstad van Minneapolis.¹ Karin Chenoweth is het volmondig met hem eens, maar ze benadrukt dat men niet kan volstaan met het creëren van een schoolcultuur waarin de leerling zich gerespecteerd voelt (Huffington Post 13/9/2013).² Het gaat ook om het scheppen van leervoorwaarden die nog basaler zijn. Als voorbeeld noemt ze het feit dat te vele middelbare scholieren aan het begin van het schooljaar moeten constateren dat er niets van hun rooster klopt.³ Dit voorbeeld vormt een mooie uitdaging voor de Nederlandse leraar: zijn er ook bij ons 'basale leervoorwaarden' die nogal eens onvervuld blijven? Ik kom tot een twaalfdelige checklist, maar ik geef deze graag voor beter.

1. Arbo: ziek binnenklimaat. Een basale voorwaarde voor effectief leren is dat er in de klaslokalen voor voldoende frisse lucht, voor een adequate temperatuurregeling en voor een aangepaste lichtval gezorgd wordt.

2. Arbo: ruimtelijke capaciteitsproblemen. Een andere belemmering voor effectief leren kan zijn dat er te weinig zitplaatsen zijn in verhouding tot het aantal leerlingen (in de klaslokalen, in de computerleerzaal, in de mediatheek) of dat er wachtrijen optreden omdat de leerlingenstromen niet soepel verwerkt kunnen worden. Ook het ontbreken van geluidsarme studieruimten wordt vaak als probleem genoemd.

3. Arbo: inadequaat schoolmeubilair. Een fundamenteel probleem kan ook zijn dat de tafels en stoelen voor vele leerlingen niet aan de ergonomische eisen voldoen.⁴ Sinds 2007 is de arbo-wet niet meer op leerlingen en studenten van toepassing, behalve als het gaat om bezigheden welke vergelijkbaar zijn met die van werknemers.

4. Tekortschietende personeelscapaciteit. Een basale leervoorwaarde is dat leerlingen voldoende gevoed en begeleid worden in hun leerproces. Die voorwaarde wordt gefrustreerd als er niet genoeg onderwijsgevend en ondersteunend personeel voorhanden is, als de klassen te groot zijn of als absentie van leraren onvoldoende wordt opgevangen.

5. Onbekwame leraren en tekortschietende lesmaterialen. Behalve om kwantitatieve factoren gaat daarbij uiteraard ook om de vakinhoudelijke en didactische bekwaamheid van de leraren, om de kwaliteit van hun klasmanagement en om de vormgeving van de lesmaterialen die zij gebruiken.

6. Tekortschietende apparatuur. In de moderne tijden wordt allerlei apparatuur ingezet opdat leraren effectief kunnen onderwijzen en leerlingen effectief kunnen leren. Een basale leervoorwaarde is dan dat die apparatuur in voldoende mate aanwezig is en dat zij werkt op het moment dat zij gebruikt moet worden.

7. Onvoldoende eten en drinken. Nederland is één van de weinige Westerse landen waar de zorgplicht van de school zich niet tot de (gezonde) voeding tijdens de schooluren uitstrekt.⁵ Door onvoldoende eten en drinken worden de leerprestaties ernstig belemmerd. In vele landen krijgen scholen ook subsidie om kinderen van minvermogende ouders gratis of tegen gereduceerd tarief te bedienen.

8. Ondoelmatige dagroosters. Binnen het dagrooster worden leerlingen opgezaald met gedwongen leegloop: eerste uur of eerste twee uur vrij, lege tussen-uren of zelfs ophok-uren.

¹ <http://m.startribune.com/local/?id=140443843> (26/2/2012)

² http://www.huffingtonpost.com/Karin%20Chenoweth/building-a-culture-by-ten_b_3899929.html (9/11/2013)

³ De roosterproblemen in het Amerikaanse voortgezet onderwijs zijn immens aangezien leerlingen van een leerjaar, veel meer dan in Nederland, onderling verschillen in de programmastroom die zij volgen.

⁴ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/ergonomie-in-de-klas> (21/9/2011)

⁵ Enkele nieuwsberichten van de afgelopen weken:

<http://www.theguardian.com/education/2013/sep/09/universal-free-school-meals-campaign> (9/9/2013);

<http://www.educationnews.org/k-12-schools/nutritionists-get-on-bandwagon-for-longer-recess/> (9/9/2013), verwijzend naar: <http://cironline.org/reports/fast-food-students-struggle-healthy-options-short-lunch-periods-5139> (28/8/2013).

9. Te weinig afwisseling binnen de dagroosters. Te korte pauzes (waaronder de lunchpauze) en te weinig afwisseling tussen stilzitten enerzijds en sport, spel en buitenrecreatie anderzijds.

10. Onvoldoende afstemming op *het beginniveau van de leerling*. Leertaken zijn onvoldoende afgestemd op het vakinhoudelijke niveau dat de leerling inmiddels bereikt heeft of op zijn of haar beheersingsniveau van de Nederlandse taal. Dit gebrek aan differentiatie in de aangeboden leertaken kan mede te wijten zijn aan het feit dat de leraar zich onvoldoende op de hoogte stelt van het bereikte niveau.

11. Onvoldoende afstemming op *de belastbaarheid van de leerling*. In het huiswerkbeleid wordt de omvang van de dagelijkse en wekelijkse huiswerklast niet voldoende beheerst. Ook wordt te weinig rekening gehouden met het feit dat sommige ouders door hun lage opleidingsniveau, door hun werkring of door hun lage inkomen niet in staat zijn de leerling voldoende te (doen) ondersteunen bij het maken van huiswerk.

12. Onvoldoende afstemming op *het leertempo van de leerling*. Aangenomen dat de dagelijkse en wekelijkse belastbaarheid van leerlingen begrensd is (zie 11) en dat leerlingen (ten gevolge van variaties in beginniveau, taalbeheersing en begaafdheid) verschillen in de last die ze moeten verzetten om het diplomaniveau te bereiken (zie 10), geldt als basale leervoorwaarde dat leerlingen in de gelegenheid moeten worden gesteld hun taken in hun eigen leertempo te volvoeren.

Dit is zo'n beetje de checklist die bij mij opkomt als dagelijkse lezer van Nederlands en buitenlands onderwijsnieuws. Het kan zijn dat ik nog belangrijke punten vergeten ben. En het kan zijn dat ik voor u, onderwijsprofessional, alleen maar open deuren intrap. Maar ik vond het een leuke vingeroefening om te doen, naar aanleiding van het artikel van Karin Chenoweth.

Wes Holleman
weblog onderwijs 15-9-2013
<http://www.onderwijsethiek.nl>